

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Топузова Олега Михайловича

на дисертаційне дослідження

Макаревич Ілони Миколаївни

на тему:

«ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ»

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти

Відгук позитивний.

Актуальність теми дослідження.

На сучасному етапі, коли в практиці вищої школи все ширшого запровадження набуває компетентнісний підхід до навчання, забезпечується процес інформатизації освіти особливого значення набуває підготовка майбутніх учителів географії. Зокрема, проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії стали досить актуальними впродовж останніх декількох десятиків років. Це обумовлено економічними, політичними та соціальними чинниками. Суспільство постійно ставить перед вчителем нові завдання, водночас готовність до їх вирішення безпосередньо пов'язана з професійною компетентністю педагогів, підвалини якої закладаються в ході навчання у ВНЗ.

Крім того, у зв'язку з переходом української вищої школи до європейських зразків освітніх стандартів вимогою часу є надання чітких характеристик кожної з компетентностей, якими має оволодіти майбутній вчитель. Отже, оновлення змісту професійної підготовки, переорієнтація на практичне формування інформаційної компетентності майбутніх учителів

географії, створення належних умов та методичного забезпечення для її реалізації становить актуальну наукову проблему.

Здійснений Макаревич І. М. аналіз наукових публікацій та дисертаційних досліджень дає підстави стверджувати про недостатню наукову розробленість науково-педагогічних засад та умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії. Про практичну необхідність дослідження свідчить низка виявлених автором суперечностей з якими зустрічаються науково-педагогічні працівники у ході вирішення проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки.

Тому тема дисертаційного дослідження Макаревич І. М. є вельми актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційне дослідження Макаревич І. М. має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Рецензована робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Джерельна база дослідження складається з 293 найменувань, із них 13 іноземною мовою, що свідчить про широкий спектр пошуку наукової інформації. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження. Результати дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані так як вони ґрунтуються на положеннях сучасної педагогіки, географії, методики навчання географії.

У дослідженні чітко подані об'єкт, предмет, мета та задачі роботи. Дисертація починається з аналізу теоретичних джерел, які присвячені проблемі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії. Висвітлено, що *інформаційна компетентність майбутнього вчителя географії* є здатністю на основі знань, навичок, умінь, наявної мотивації щодо оволодіння й критичного ставлення осягати сутність географічної інформації та

інформаційних процесів, їхнє значення в пізнанні довкілля й соціальній діяльності людини, усвідомлювати проблеми пошуку та розуміти роль сучасних інформаційних технологій для розвитку географічної освіти.. Дисертантом проаналізовано зміст понять *інформація* як відображення дійсності, що є неоднорідною, постає предметом взаємодії між людьми, здобувається в процесі діяльності, сприяючи особистісному розвитку кожного члена суспільства; *інформаційна діяльність*, що пов'язана з процесами отримання, перетворення, нагромадження, зберігання, передавання та подання певних даних; *інформаційні технології* – методи й засоби формування та застосування навчально-інформаційних потоків у системі освіти – робота з інформацією, інформатика та комунікація; *компетентність* як наявність знань для успішної діяльності, розуміння цих знань для практики, набір операційних умінь, володіння алгоритмами розв'язання задач, здатність творчо підходити до професійної діяльності. Виконано цей аналіз досить кваліфіковано і з більшістю висновків автора можна погодитися.

Науковий інтерес викликає власне тлумачення автором терміну «*формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя географії в процесі професійної підготовки*», який визначено як оволодіння студентами-географами (на основі розвитку індивідуальних характеристик особистості) здатністю ефективно здобувати, осмислювати й у подальшому використовувати в навчальному процесі географічну інформацію, сучасні інформаційні технології, що призводить до оволодіння інформаційною культурою, інформаційною грамотністю та вміннями роботи з інформацією.

Автором здійснено аналіз навчальних планів та програм, які присвячені питанню інформатизації географічної освіти студентів-географів. Виявлено, що на сьогодні прослідковується недостатність уваги формуванню інформаційної компетентності майбутнього вчителя географії в процесі професійної підготовки.

До досягнень роботи слід віднести зроблений дисертанткою ретельний аналіз форм, методів, засобів й сучасних інформаційних технологій навчання,

які мають використовуватися для кращого засвоєння географічної інформації студентами. На думку автора, найбільш вдалим для формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії є інформаційні технології, що відносяться до класу технологій за орієнтацією на особистісні структури, за типом організації пізнавальної діяльності й управління нею, на підставі активізації й інтенсифікації діяльності. Зокрема, це *інформаційно-інтеграційні, проблемного навчання, інформаційно-тренінгові технології та технології комп'ютерного навчання*. Саме ці інформаційні технології сприяли індивідуалізації навчання, розвитку самостійності, творчості, просторового, логічного мислення, уяви, фантазії, спостережливості, самоконтролю студентів-географів, чіткому оцінюванню навчальних досягнень кожного з них.

Заслуговує на увагу глибокий аналіз сучасних підходів до процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії (діяльнісного, особистісного, аксіологічного, компетентнісного); розкриття напрямів набуття майбутнім учителем географії кожної з компетенцій інформаційної компетентності у співвідношенні з освітніми галузями та з навчальними дисциплінами, відбір змісту кожної з них, контроль за процесом формування та визначення рівнів їхньої сформованості. У складі інформаційної компетентності Макаревич І. М. досить вдало виокремлено мотиваційний, когнітивний й діяльнісний компоненти, що співвідносні з компетенцією інформаційної культури, компетенцією інформаційної грамотності та компетенцією роботи з інформацією, як новоутвореннями, що відображають її зміст і вирізняються повнотою, міцністю, дієвістю, функціональністю знань, умінь, навичок та якостей.

Автором доведено, що у процесі професійної підготовки у майбутнього вчителя географії формується інформаційна компетентність, яка у відповідності до визначених компонентів характеризується мотиваційно-ціннісним, пізнавально-когнітивним, діялісно-практичним критеріями і їх показниками (інтерес студента до вивчення шляхів пошуку й використання інформації, емоційно-ціннісне сприйняття інформації в процесі її зміни та розвитку,

усвідомлене критичне ставлення до неї, тобто сформованість компетенції інформаційної культури; наявність системи знань географічної інформації, рівень опанування студентами знань джерел інформації, сутності географічної інформації та основ комп'ютерної грамотності (комп'ютерна техніка, програмне забезпечення), що сприяє сформованості компетенції інформаційної грамотності студентів; наявність умінь і навичок генерування інформації, її продуктивного використання, незалежно від форми й засобів роботи з інформацією, навички застосування інформаційних технологій, що є провідними для сформованості компетенції інформаційної діяльності). Позитивом є те, що у дослідженні враховано наявність якісної оцінки кожного з критеріїв згідно з конкретними показниками, що визначає рівні сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів географії (високий, середній, низький).

Звертає увагу на себе подана автором глибока характеристика функцій інформаційної компетентності (навчальна, розвивальна, виховна, організаційно-мотиваційна, інноваційна, комунікативна), що притаманні професійній діяльності вчителя географії. З метою діагностування рівнів сформованості у студентів-географів інформаційної компетентності за кожним із критеріїв складниками яких є визначені компетенції Макаревич І. М. було розроблено та впроваджено методику їх дослідження:

Автором логічно відображена структура процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у графічній моделі, яка відображає мету, сукупність завдань за функціональними напрямками; методологічні підходи і принципи; суб'єктів освітньої взаємодії; компоненти інформаційної компетентності; систему педагогічних умов, що забезпечують удосконалення процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії; етапи, функції, зміст, методи і технології, що вможливають реалізацію моделі; критерії та рівні оцінювання сформованості досліджуваного утворення; кінцевий результат реалізації моделі.

Для більш якісного формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії автором розроблено навчально-методичний посібник «Інформатизація географічної освіти» та навчальний посібник «Географічна номенклатура. Компетентнісний підхід» (у співавторстві).

Заслугове на увагу розкриття автором педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії: забезпечення позитивної мотивації студентів до оволодіння інформаційною компетентністю у процесі використання інформаційних технологій; змістове оновлення фахових і професійно орієнтованих навчальних дисциплін у контексті формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії; спрямування педагогічної й навчальної практик на вдосконалення досвіду інформаційної діяльності майбутніх учителів географії через уведення інформаційного складника.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Проведене дослідження за темою дисертації є достовірним та обґрунтованим. Дослідження виконане відповідно до плану роботи Науково-дослідної лабораторії педагогічної компетентності «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (реєстраційний номер 0111U007536) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тема дослідження затверджена вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 4 від 24 листопада 2015 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 23 лютого 2016 р.).

Вірогідність результатів експерименту забезпечується використанням методів математичної обробки.

Результати експериментального дослідження та навчально-методичні матеріали впроваджено в навчальний процес ряду педагогічних навчальних закладів, що підтверджено відповідними довідками з Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 3189/01 від 09.12.2016 року), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 186-н від 12.12.2016 року), Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (довідка № 1066 від 27.12.2016 року), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 5605/01-55/33 від 11.11.2016 року).

Дисертація Макаревич І.М. має наукову новизну. Уперше обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки (забезпечення позитивної мотивації студентів до оволодіння інформаційною компетентністю у процесі використання інформаційних технологій; змістове оновлення фахових і професійно орієнтованих навчальних дисциплін у контексті формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії; спрямування педагогічної й навчальної практик на вдосконалення досвіду інформаційної діяльності майбутніх учителів географії через уведення інформаційного складника); розроблено модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії, складниками якої є організаційно-цільовий (мета, завдання, принципи, методологічні підходи та мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти), змістовий (стимулювальний, процесуальний, діяльнісний етапи; функції, зміст, методи, форми та технології, педагогічні умови) і результативний (критерії та рівні сформованості інформаційної компетентності, результат); визначено критерії, показники та рівні сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів географії;

□ уточнено сутність понять «інформаційна компетентність вчителя географії», «формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії», функції інформаційної компетентності (навчальна, розвивальна, виховна, організаційно-мотиваційна, інноваційна, комунікативна);

□ удосконалено зміст, форми, методи, навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів-географів;

□ подальшого розвитку набули теоретико-методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії в процесі професійної підготовки.

Результати та зміст дисертації опубліковано в працях автора, що відображено 19 наукових публікаціях, із них: 2 навчально-методичних посібники, 6 відображають основні наукові результати дисертації, 9 – апробаційного характеру, 2 – додатково описують перебіг наукового пошуку.

Відмічаємо, що зміст автореферату відповідає тексту дисертації.

Таким чином, мета і завдання поставлені в роботі досягнуті. Зміст дисертації повністю висвітлено в публікаціях і авторефераті. Рукопис завершують додатки, зміст яких позитивно оцінюємо.

Зауваження щодо змісту дисертації.

Визначаючи позитивну оцінку дисертаційної роботи з практичної та теоретичної сторін, вважаємо за необхідне зробити деякі зауваження та висловити побажання:

1. автору доцільно було б у параграфі 1.3. першого розділу провести більш широкий аналіз сучасного стану формування інформаційної компетентності студентів-географів у педагогічних ВНЗ України; корисно було б розширити коло ВНЗ, що вказані у роботі, та проаналізувати і порівняти зміст і структуру фахових і професійно орієнтованих навчальних дисциплін;
2. теоретична та практична значущість роботи була б вищою за умови наведення автором не лише інформаційно спрямованих завдань практичної підготовки студентів, а й методичних рекомендацій щодо їх розв'язання;
3. робота значно виграла б, якщо при аналізі праць науковців не лише констатувалися думки деяких з них, а й на їх основі проводився більш глибокий аналіз проблеми;
4. необхідно більш ширше здійснити огляд навчальних планів, який в дисертації більше спрямовано на аналіз загальних положень, а не на

виокремлення питань, що сприяють чи не сприяють формуванню інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у ВНЗ.

5. в авторефераті варто більш ширше здійснити необхідне пояснення складовим моделі формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя географії.

Проте слід зазначити, що висловлені зауваження не знижують якості і практичного значення дисертації, носять здебільшого рекомендаційний характер і не впливають на загальний позитивний висновок.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Робота виконана на достатньому науковому рівні, її наукова і теоретична значимість, якість і повнота опису результатів повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій. Вважаю, що дисертаційна робота «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки» відповідає сучасним вимогам до робіт такого виду за змістом і науковим рівнем „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (зі змінами), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Макаревич Ілона Миколаївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

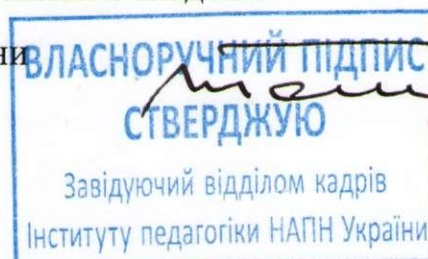
Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор

директор Інституту педагогіки НАН України,

член-кореспондент Національної академії

педагогічних наук України

О. М. Топузов

Топузов О.М.
Уш-Цицибанов